

FİNANS SEKTÖRÜNDE İNOVASYON

Mustafa Gökhan İBEÇOĞLU*

Öz

Bu çalışmada, inovasyonun tanımı, özellikle finans sektörü açısından ne anlam ifade ettiği, inovasyonun finans sektörüne sağladığı faydalar, bu faydaların finansal performansa ve dolayısıyla müşteri memnuniyeti ile satışlara olan etkileri, sağladığı rekabet avantajları ile olumlu ve olumsuz yönleri karşılaştırmalı bir metodoloji ile açıklanmaya çalışılacaktır. Literatürde, üzerinde konsensüs sağlanan bir finansal inovasyon tanımı ve sınıflandırmasının söz konusu olmadığı ve amaca göre tanım ve sınıflandırmaların tercih edildiği, bu nedenle genel-geçer bir finansal inovasyon ölçüm yönteminden de bahsedilemeyeceği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, yaşanan son küresel krizden önce finansal inovasyonun ekonomisi gelişmiş ülkelerin performansında oldukça etkili olduğu, kredi büyümesi, pazarın tamamlanması ve risk paylaşımına önemli katkılar sağladığı düşünülmekte iken finansal kriz ile birlikte literatür yönünden de önemli kaymalar meydana gelmiş ve yeni bir finansal inovasyon teorisinin ortaya konulması gereği doğmuştur. Çalışma sonucunda, finansal hizmet ve ürünlerdeki inovasyonun mevcut sistemin güncellenmesi ve devamının sağlanabilmesi ölçüsünde başarılı sayılacağı, aksi takdirde sürdürülebilirliğinin sorgulanmaya başlanacağı ve yerel/küresel krizlerin zemini olarak kabul edilebileceği bir vakıa olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finans, İnovasyon, Teknoloji, Rekabet avantajı, Müşteri memnuniyeti.

INNOVATION IN THE FINANCE INDUSTRY

Abstract

In this study, the definition of innovation, especially what it means for the financial sector, the benefits of innovation for the financial sector, the effects of these benefits on financial performance and therefore on customer satisfaction and sales, the competitive advantages it provides and its positive and negative aspects will be tried to be explained with a comparative methodology. In the literature, it is stated that there is no consensus definition and classification of financial innovation, and definitions and classifications are preferred according to the purpose, therefore, a general-valid financial innovation measurement method cannot be mentioned. Besides, before the last global crisis, it was thought that financial innovation was very effective in the performance of developed countries and contributed significantly to credit growth, market completion and risk sharing. However, with the financial crisis, significant shifts have occurred in the literature, and a new theory of financial innovation has emerged. As a result of the study, it is a fact that innovation in financial services and products will be considered successful to the extent that the current system can be updated and maintained, otherwise its sustainability will be questioned and it can be accepted as the ground of local/global crises.

Key Words: Finance, Innovation, Technology, Competitive advantage, Customer satisfaction.

1. Giriş ve İnovasyon Kavramına Kısa Bir Bakış

İnovasyon kelimesi Türkçeye kısaca “yenilikçilik” olarak çevrilebilir ise de kapsam itibariyle farklılaşmak, benzer bir duruma yeni fikirler ortaya koymak suretiyle farklı bir açıdan bakmak ve tüm bunları uygulayarak sorunlara fayda sağlayan ve başkaları tarafından da benimsenen çözümler getirmek olarak daha kapsamlı şekilde açıklanabilir. Bu anlamda inovasyon, başlı başına orijinal bir fikir, ürün veya işletme stratejisi olarak ortaya çıkabileceği gibi mevcut bir ürün ya da hizmetin farklı şekillerde sunulması olarak da ifade edilebilir (Arıkan, 2015). Benzer şekilde inovasyon kavramına belirli bir ürünün yayılmasını ve müşteriler tarafından kabullenilmesi sürecini ilave eden tanımlar da mevcuttur (Harmancıoğlu, 2012).

Finans sektöründe yenilik olgusu, mevcut finansal araçların yetersizliği ve piyasa oluşumundaki aksaklıklar nedeniyle meydana çıkan daha önce kullanılmamış bir finansal ürün ya da süreç olarak tanımlanmasının yanısıra (Van Horne, 1985) finansal servis hizmetleri, araçlar ve finans piyasalarında gözlemlenen önemli değişiklikler olarak da ifade edilebilir (Akçomak, 2016). Yine bu yenilik, riski ve maliyeti düşüren ve yeni finansal araçlar ile servisleri geliştirmeye odaklanan faaliyetler (Frame ve White, 2004) şeklinde de ele anılabilmektedir.

Her ne kadar modern kapitalizmin ortaya çıkması ile birlikte finansal inovasyonun da önem kazandığı ve çeşitlendiği söylene de anılan yeniliklerin yalnızca modern zamanlara özgü bir gelişme olmadığı, örneğin milattan önce kurulmuş Mezopotamya şehir devletleri arasında kullanılan vadeli

*Doktora Öğrencisi, Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Bankacılık ve Finans Bölümü, gokhanibec@superonline.com, ORCID: 0000-0003-3806-5400

Bu Yayına Atıfta Bulunmak İçin: İbeçoğlu, M. G. (2023). Finans Sektöründe İnovasyon. *UNIKA Toplum ve Bilim Dergisi*, 3(1), 43-52.

mal ve hizmet teslimine ilişkin finansal araçlardan 9. yüzyılda Çin’de kullanıma sunulan kağıt paraya, Venediklilerce kullanılan mevduat çeklerinden 17. yüzyılda Hollanda’da görülen emtia borsası yapılanmaları ve türev araçlara varıncaya dek tarih boyunca piyasa ihtiyaçlarına dayalı olarak finansal yenilik ve çeşitlendirmelerin kullanılageldiği ve özellikle 1970’li yıllardan sonra finansal inovasyon pratiklerinin kayda değer şekilde gelişme gösterdiği belirtilmektedir (Cömert ve Epstein, 2016). Telgrafın icat edilmesi ile birlikte 1800’lü yılların ortalarından itibaren yerel ve küresel anlamda bilgi akışı ve fon transferlerinin mümkün hale gelmesi, yine aynı yüzyıl içerisinde telefonun ortaya çıkması ile birlikte 1913 yılı itibarıyla ilk EFT sisteminin Federal Reserve Bank tarafından kullanılmaya başlaması, modern zamanlardaki bu finansal gelişimin aynı zamanda teknolojik gelişmelere de doğrudan bağlı olduğunu göstermektedir (Yetiz ve Ünal, 2018).

Bununla birlikte literatürde; üzerinde konsensüs sağlanan bir finansal inovasyon tanımı ve sınıflandırmasının söz konusu olmadığı ve amaca göre tanım ve sınıflandırmaların tercih edildiği, bu nedenle genel-geçer bir finansal inovasyon ölçüm yönteminden de bahsedilemeyeceği, zira; çoğu çalışmada gelişmiş yöntemlerin kullanıldığı, finansal inovasyon tanımındaki belirsizlikler ve veri toplamada karşılaşılan sıkıntılar nedeniyle derinlikli bir finansal inovasyon endeksi oluşturmanın da zor olduğundan bahsedilmektedir. Ötesinde bazı yazarlarca, finansal inovasyonu ortaya çıkaran asıl nedenin tatmin edici bir cevabının olmadığı ve finansal inovasyonun esasen finansal sistem üzerindeki kısıtlayıcı yasal düzenlemelere ve bağlı olarak kısıtlamalara karşı bir tepki olarak gelişim gösterdiği, bu tepkinin motor gücünün ise finansal kurumlar özelinde büyük bankalar olduğu öne sürülmektedir (Cömert ve Epstein, 2016). Teknolojik gelişmeler de dahil olmak üzere aslında yenilik denilen olgunun altında yatan asıl motivasyonun pratik hayatta karşılaşılan güçlüklerin çözüme kavuşturulması olduğu nazara alınır ise yukarıdaki görüşte haklılık payı olabileceği düşünülmektedir.

2. Literatür

Akçomak (2016), ülkelerin ekonomik kalkınma hedefleri içerisinde yer alan bilim, yenilik ve teknoloji politikalarının ana çerçevesi ve özellikle bu yöndeki devlet politikalarını şekillendiren teorik yaklaşımların pratikteki tasarım ve uygulamaları ile uygulamada karşılaşılan sorunlar üzerinde durmuştur.

Çağıl ve Candemir (2020) tarafından yürütülen bir çalışmada, Türkiye’deki bankacılık sektörünün FinTek’lere nazaran durumunu A’WOT yöntemi ile analiz etmiş ve bu yöndeki stratejik tavsiyelerinde, bankalar özelinde finans kuruluşlarının müşteri ihtiyaçlarını hızlı şekilde karşılamak adına sahip oldukları geniş finansal kaynakları ve marka bilinirliklerini kullanarak FinTek’lerden yararlanmaları gerektiğini ancak bunu yaparken pazar ve müşteri kaybına duyarlı olmaları gerektiğini ortaya koymuştur.

Değirmen ve Karaçoban (2019), özellikle Türkiye’deki bölgesel ekonomik büyüme ile finansal inovasyon arasındaki ilişkiyi araştırma konusu yapmış, bölgeler bazında kullanılan bankacılık teknolojisi ile inovatif hizmet ve ürünlerin ilgili bölgenin ekonomisine pozitif yönde/olumlu katkıda bulunduğu ve bu durumun içsel büyüme teorilerini desteklediği sonucuna ulaşmıştır.

Çelik ve Ölçen (2019), finansal inovasyon süreçlerinin doğası ve sahip olduğu etkiler üzerinde yaptıkları çalışmada, sistematik bakış açısı yaklaşımının finansal inovasyon süreçlerinin doğru şekilde tasarlanıp uygulanabilmesi için elzem olduğu ön kabulünden hareketle finansal inovasyonun kapsamı, sınıflandırılması, kurulan modeller, ortaya çıkan olumlu ve olumsuz etkiler ile finansal liberalleşme ve ekonomik krizler bağlamında finansal inovasyon kavramını incelemiştir.

Taştan ve Uralcan (2019), yenilikçi bir hizmet anlayışını ifade eden FinTek kavramının temeli olan ve kredilendirme, sigorta, sermaye piyasaları, kitle fonlaması, ödeme ve varlık yönetimi gibi geniş bir finansal yelpazede faaliyet gösteren FinTek girişimi kuruluşların finansal yaşama girmesine neden olan teknolojik ve ekonomik nedenleri incelemiş, finans sektöründeki gelişmenin FinTek girişimlerinin sayıca artışında olumlu etki sahibi olduğunu ortaya koymuş ve finansal kuruluşların maliyet/gelir oranındaki artışların da bu sayıyı yine olumlu yönde etkilediği sonucuna varmıştır.

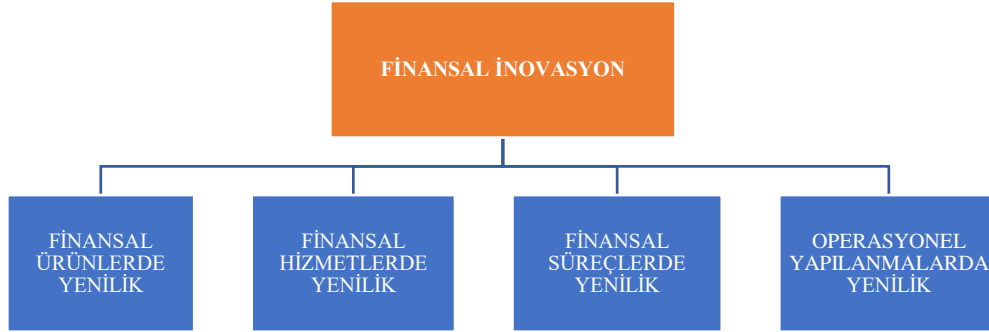
Özkan (2007), bilgi teknolojilerinin finansal kurumlardaki verimliliğe olan etkilerini verimlilik, kalite, risk ve kalite ve diğer unsurlar yönünden araştırma konusu yaptığı çalışmasında, bilgi teknolojilerinin finansal kurumlar için operasyonel işlemler ve rekabet avantajı anlamında hayati bir konuma geldiği, ABD dışında kalan ülkeler için verimlilik katkısının sınırlı olduğu gözlemlenmekle birlikte özellikle Türkiye ölçeğinde yapılan analizlerde bilgi teknolojileri ve verimlilik arasındaki ilişkin pozitif olduğu ortaya konulmuştur.

Henderson ve Pearson (2011) tarafından finansal inovasyon ürünü sayılan perakende yapılandırılmış sermaye piyasası ürünlerinin piyasa değerleri üzerinden yapılan akademik çalışmada, bu yapılandırılmış ürünler için tespit edilen fiyatların adil piyasa değerinden yaklaşık %8 daha yüksek olduğu, dayanak varlıkların ortalama beklenen getirilerine nazaran ise perakende yapılandırılmış sermaye piyasası ürünlerinin beklenen getirilerinin sıfırın altına düştüğü öne sürülmüştür. Yanısıra, ihraççı kurumların anılan yapılandırılmış ürünlerin bir kısım özellik ve risklerini yatırımcıdan gizlemek suretiyle zarara neden olabileceği, vergi ve likidite avantajı sağlanmadığı takdirde perakende yapılandırılmış sermaye piyasası ürünlerinin özellikle donanımlı yatırımcılar tarafından tercih edilmeyeceği belirtilmiştir.

3. Finans Sektöründe İnovasyonun Kapsamı

Genel itibariyle finans sektöründe inovasyonun, “dört ana başlık” altında incelendiği görülmektedir (Frame ve White, 2014).

Tablo 1. Finansal inovasyonun uygulama alanları

Finansal ürünlerdeki başat yenilikler olarak son yüzyılda gelişen ipoteğe dayalı sözleşmeler ve özellikle küresel bir ekonomik krize de neden olan konut kredisi sözleşmeleri, hayat sigortaları, yatırım hesapları, vadeli işlem sözleşmeleri, tahvil ve opsiyon sözleşmeleri ile diğer türev araçlar sayılabilir.

Finansal hizmetlerdeki yenilikler kapsamında genel itibariyle; müşteri taleplerine hızlı çözümler getiren sistemler anlaşılmakta olup kredi kartları ve ön ödemeli kartlar, ATM kullanımı, internet ve telefon bankacılığı, bankalara ait aracı kurumlar üzerinden verilen yatırım ve danışmanlık hizmetleri ile özel bankacılık hizmetleri bu türden yenilikler arasındadır.

Finansal süreçlerdeki yenilikler, finansal işlemlerde piyasaya alan kazandıran ve verimlilik sağlayan teknolojilere dayalı gelişmeler olup bu türden yeniliklere Takasbank işlemleri, kredi derecelendirme ve notlandırma kuruluşları, menkul kıymetleştirme ve risk yönetimi sistemleri örnek gösterilebilir.

Operasyonel yapılanmalarda yenilikler arasında ise; finansal kurumların ürün ve hizmetlerini geliştirmeyi ve maliyet optimizasyonunu hedefleyen kurumsal organizasyon yapılarından finansal holdingler ve sadece internet üzerinden hizmet veren şubesiz bankalar öne çıkmaktadır.

Finans sektöründeki inovasyonların yukarıda belirtildiği üzere; maliyetleri düşürme, finansal büyümeyi artırma, operasyonel iyileşmelerin verimli kararlar alma üzerindeki pozitif etkileri, çok çeşitli ve birbirlerine alternatif olabilecek finansal ürünler sunma ve böylece risk yönetimini sağlama

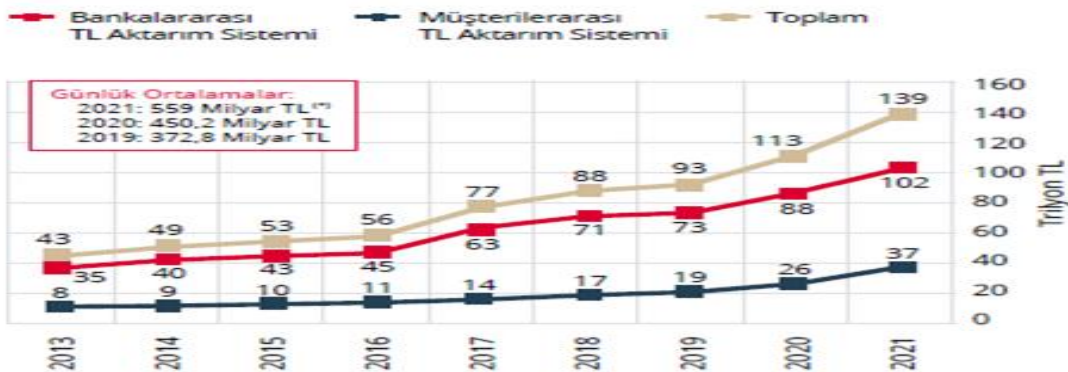
ve rekabetin artması ile birlikte ortaya çıkan tüketici faydası gibi olumlu yönleri (Gökmen, 2010) baskın olmakla birlikte yeni nesil kaldıraçlı finansal ürünlerin barındırdığı yüksek riskler, bankacılık sistemlerine ve müşterilere karşı yapılan internet korsanlığı ve dijital dolandırıcılık eylemleri, konut ipoteklerine dayalı son finansal krizde de görüldüğü üzere tüm finansal sektörün birbirine entegre hale gelmesinden kaynaklanan küresel etkilenme durumu nazara alındığında finans sektöründe inovasyona dayalı ürün ve hizmetlerin olumsuz sonuçlarının da olduğu söylenebilir.

4. Finans Sektöründe İnovasyonun Yeri ve Türkiye'nin Durumu

Finans ve özellikle bankacılık sektöründe finansal inovasyon; müşteri çeşitliliği sağlamayı, coğrafi dağılımı genişletmek suretiyle farklı hizmet kanallarından müşteriye ulaşmayı; diğer sektörlerde verimlilik sağlamış uygulamaları finansal ürün ve hizmetlere entegre etmeyi ve böylece çalışan ve müşteri profilini geliştirmeyi hedeflemektedir (Yetiz ve Ünal, 2018). Türkiye'de 1960'lı yıllarda küresel işletmeler ile yerli bankaların daha rahat çalışabilmesi için leasing uygulamaları ile başlayan yenilik süreci, değişken faiz oranlı tasarruf bonoları, tüketici kredileri, taksitli borçlandırma araçları, para piyasası/küçük tasarrufçu sertifikaları ve şirket bonoları ihracı ile devam etmiş, 1980'li yıllarda serbest kambiyo rejimine ve piyasa ekonomisine geçişle birlikte İMKB'nin açılması ve elektronik takas sisteminin getirilmesi, EFT ve SWIFT sistemlerinin kullanılmaya başlanması ve 2000'li yılların başında ATM ve diğer kartlı ödeme sistemlerinin altyapısının kurulması ile birlikte özellikle kredi kartı kullanımının yaygınlaşması Türkiye'de finansal yenilikler anlamında başı çeken uygulamalar olmuştur. Son on yıllık süreçte, internet ve mobil bankacılık hizmetleri, VTM olarak adlandırılan görüntülü işlem merkezleri, internet ve kart tabanlı dijital para uygulamaları, sanal kartlar, NFC tabanlı temassız ödeme sistemleri (Aldış, 2012) ve en son, fonların anlık ve sürekli transferi olarak nitelenen FAST uygulaması, finansal inovasyonun pratik hayata kazandırdığı belli başlı yeniliklerdir.

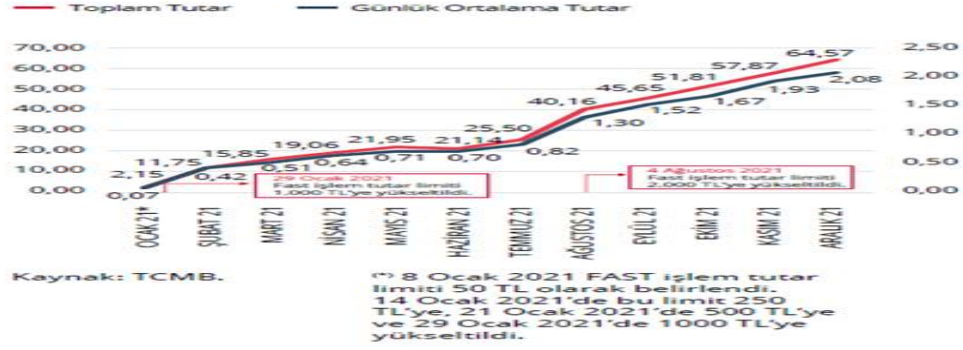
TCMB 2021 yılı faaliyet raporuna göre Türkiye'de mevcut ödeme sistemlerinde gerçekleşen toplam ödeme tutarları aşağıdaki tabloda gösterilmekte olup 2021 yılı için günlük ödeme ortalamasının 559 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. Aynı rapor uyarınca FAST türünden para transferlerinin 2021 yılı için günlük ortalamasının 2 Milyar TL'nin üzerine çıktığı, yılda yaklaşık 65 Milyar TL'nin ise yine FAST kullanılarak transfer edildiği görülmektedir. Anılan tutarlar oldukça önemli olup finansal inovasyonun hayatı kolaylaştırması anlamında geldiği noktanın değerlendirilmesi açısından da önemlidir.

Tablo 2. TCMB ödeme sistemlerinde gerçekleşen toplam ödeme tutarı (Trilyon TL.)

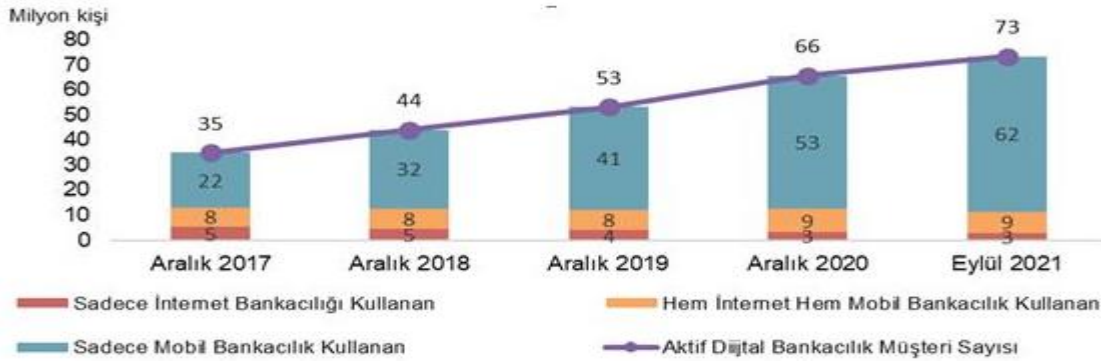

Kaynak: TCMB.

(*) 411 milyar TL Bankalararası TL Aktarım Sisteminden ve 148 milyar TL Müşterilerarası TL Aktarım Sisteminde gerçekleşen ödemedir.

Tablo 3. Fonların anlık ve sürekli transferi sisteminde gerçekleşen ödeme tutarı

Yine 2021 yılı itibariyle aktif dijital bankacılık müşteri sayısının 73 milyon kişiye ulaştığı, bu gruptaki 62 milyon kişinin ise sadece mobil bankacılık kullanarak işlem yaptığı görülmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2021).

Tablo 4. Dijital bankacılık müşteri dağılımı

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri, Eylül 2021

Finansal inovasyonun yukarıda açıklanmaya çalışılan şekilde gün geçtikte artan kullanımını bir kısım olumlu ve olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir.

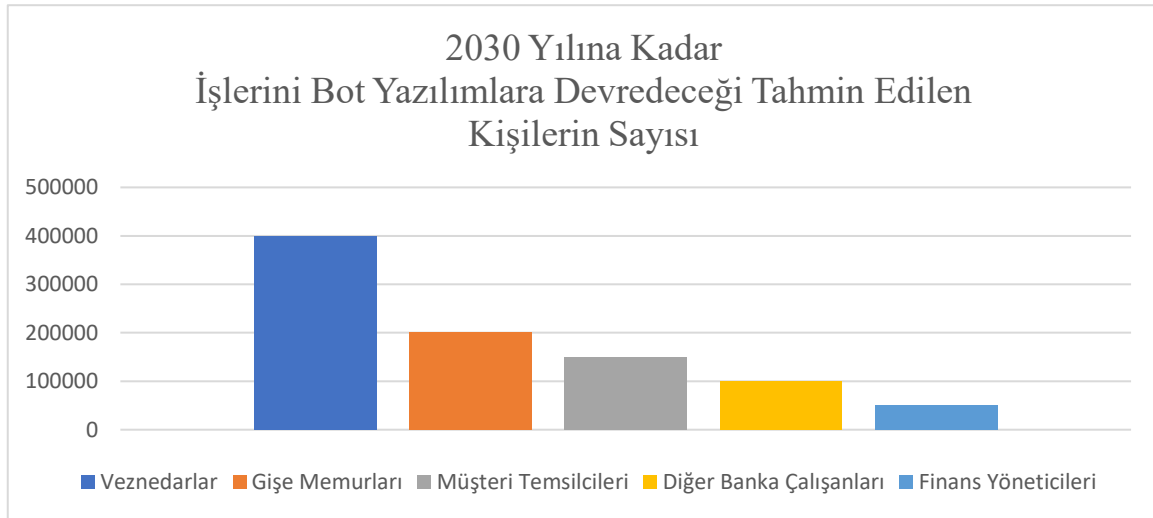
Tablo 5. Finansal inovasyonun olumlu ve olumsuz etkileri

Finansal inovasyonun neden olduğu finansal ilerlemenin bölgesel gelişime etkileri açısından gelişmekte olan 10 ülke için yapılan bir akademik çalışmanın ampirik sonuçlarına göre (Christopoulos ve Tsionas, 2004); finansal derinlik, büyüme ve diğer yardımcı değişkenler arasında tek bir eş bütünleşme ilişkisinin bulunduğu ve bu ilişkinin finansal derinlikten büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik anlamına geldiği ortaya konulmuştur. Tayvan için 1962-1998 yılları arasındaki dönem için yapılan benzer bir çalışmada (Chang ve Caudill, 2005) da benzer sonuçlara ulaşılmış, nedensellik ilişkisinin finansal gelişmişlik düzeyinden ekonomik büyüme olgusuna doğru hareket ettiği tespit edilmiştir. Ülkemiz açısından, 1998-2007 yıllarını kapsayan diğer bir akademik çalışmada

(Karaçoban ve Değirmen, 2021) ise yurt geneli ve bölgeler için bankacılık sektöründeki finansal inovasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki tartışılmış, inovasyon eseri ürün ve hizmetlerin ekonomik büyümeye pozitif katkı sağladığı ifade edilerek bölgeler arasındaki sosyoekonomik farklılıkların azaltılabilmesi için finansal inovasyona yapılan yatırımların artırılması tavsiye edilmiştir.

Finansal inovasyonun verimliliğe etkileri anlamında, kurumların varlıklarını sürdürebilmeleri için verimliliklerini de düzenli şekilde artırmaları gerektiği nazara alındığında, küresel finans kurumlarının verimlilikte en baskın değişken olarak görülen inovasyon ve bilgi teknolojisi stratejilerini bu unsur üzerine kurmuş olmaları şaşırtıcı değildir. Özellikle büyük verinin yönetilmesi, tüm gelişmiş teknolojilere rağmen halen finans sektörü çalışanlarının fikri emeğini gerektirdiği gibi inovasyon ve dayalı olduğu bilgi teknolojileri kullanımının verimliliği artırabilmesi için genel piyasa gerçekleri, teknolojinin gelişim yönü, demografik dalgalanmalara bağlı hedef müşteri profilindeki değişiklikler gibi sektör dışında gelişebilecek durumların da göz önüne alınarak kapsayıcı inovasyon ve bilgi teknolojileri stratejileri oluşturulması ve buna göre yatırım yapılması gerektiği ifade edilmektedir (Özkan, 2012). Buna karşılık, 2010 yılında Birleşik Krallık sınırları içerisinde yapılan bir akademik çalışmada (Haskel ve Pesole, 2011); finansal servisler her ne kadar yenilikçi olarak kabul edilse de bu ön kabulü, standart inovasyon ve verimlilik ölçütleri anlamında fiilen görmenin zor olduğu, çalışmanın yapıldığı zaman itibarıyla Birleşik Krallık'ta patenti alınmış herhangi bir finansal ürünün bulunmadığı, ötesinde; finansal inovasyonların hızlıca kopyalanabilir olmaları ile ürün geliştirme, yazılım, pazarlama, eğitim ve operasyonel süreç değişikliği maliyetleri nazara alındığında bir finansal inovasyona iyi ya da kötü diyebilmek için hizmet alan bireylerin o yenilik için ödemeye gönüllü oldukları karşılığın değerlendirilmesi gerektiği öne sürülmektedir.

Tablo 6. Finansal inovasyonun istihdama etkileri

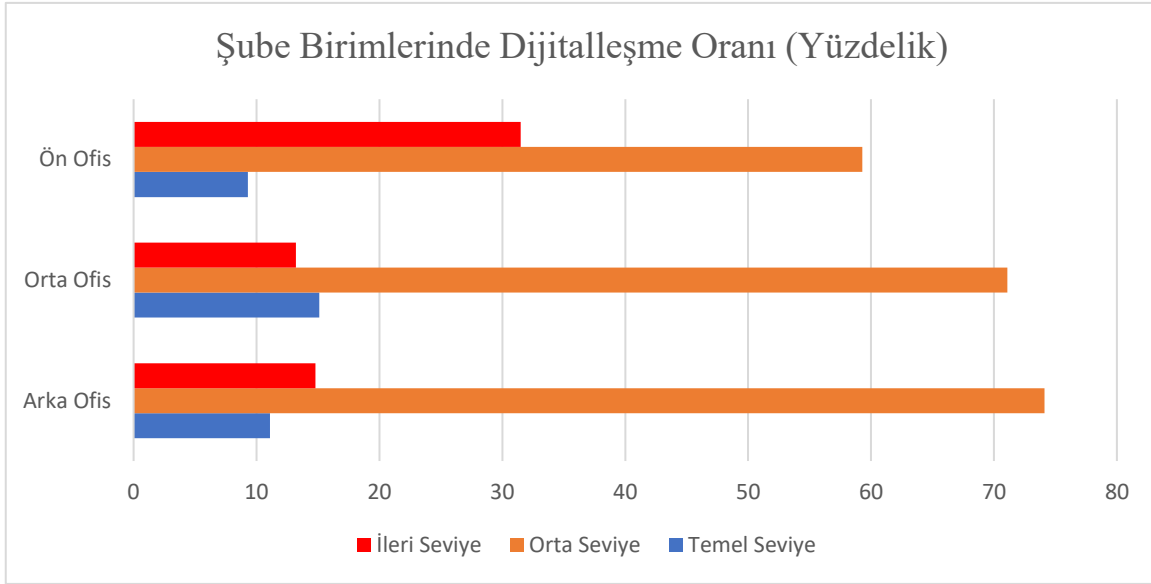
Kaynak: BBNtimes.

Finansal inovasyonun çalışan istihdamına yönelik etkilerinin tartışıldığı bir akademik çalışmada (Yıldız, 2017); finansal inovasyon ürünü teknolojilerin sektörde kullanımının kayda değer biçimde artış göstermesi ile birlikte bir kısım operasyonel birimlerdeki istihdamın azaldığı ancak inovasyonun uygulanmasına ilişkin alanlarda ise yeni istihdam imkanlarının oluştuğu, özellikle bilişim/mühendislik eğitimi almış çalışanların finans sektöründe yoğun şekilde çalışmaya başladığı ifade edilmiş; ekonometrik modelleme yöntemiyle gerçekleştirilen diğer bir akademik çalışmada (Ulusoy, 2021) ise elde edilen bulguların finans sektöründe inovasyona bağlı dijitalleşmenin, şube sayısı ve banka çalışanı sayılarını ters orantılı olarak etkilediği ve bu durumun ciddi bir işsizlik potansiyeline işaret ettiği sonucuna varılmıştır. Yurt dışı özelinde yapılan dikkat çekici bir çalışmada (Crosman, 2018), sadece Amerika'da 2.5 milyon finans sektörü çalışanının yapay zeka

teknolojilerinden etkileneceği ve ön büro işlerinin %70'nin yapay zeka tarafından yerine getirileceği, 2030 yılına kadar finans sektörünün geneli için yapılacak 1 trilyon dolar, sadece bankacılık sektörü için yapılacak 450 milyon dolar muhtemel teknoloji yatırımının, bakış açısına göre %20 ile %40 arasında bir verimlilik ya da aynı oranda bir işsizlik anlamına geleceği vurgulanmaktadır.

Başka bir çalışmada (Meena ve Parimalarani, 2020) ise Capgemini tarafından yayınlanan Dünya Perakende Bankacılık Raporuna göre araştırma kapsamında görüşleri alınan banka yöneticilerinden %31,5'inin ön büro hizmetlerindeki dijitalleşmenin gelişmiş olduğunu, %14,8'inin ise arka ofis hizmetlerindeki dijitalleşmenin gelişmiş olduğunu ifade ettiklerini ortaya koymuş, dijitalleşmenin artmasının sektörde işsizlik eğilimini arttırdığı kabul edilmekle birlikte yapay zekaya dayalı dijital dönüşümün robotik programlama, blok zincir mimarlığı, süreç modelleme ve siber güvenlik uzmanlığı gibi teknolojik iş kollarını geliştirdiği, bu durumun bankacılık sektöründe insan kaynakları yapısının zenginleşmesi ve çeşitlenmesini sağlayarak gelişime katkıda bulunacağı öne sürülmüştür.

Tablo 5. Finansal inovasyonun maliyete etkileri

Kaynak: American Banker.

Finansal inovasyonun rekabete etkilerine değinilecek olursa, finans ve özelinde bankacılık sektöründe sürdürülebilirlik ve diğer rakiplerin önüne geçilebilmesi için finansal inovasyonun çeşitli olanaklar sunduğu, gerek bankalar ve gerekse diğer finans kurumları arasındaki yoğun rekabet nedeniyle finansal inovasyonun sektörde farklılaşmak suretiyle rekabet avantajı sağlamanın yanı sıra, yukarıda da değinildiği üzere; fayda/maliyet dengesinin de gözden kaçırılmaması gerektiği, bunun da ancak finansal inovasyonun etkin kullanımı ve uygulanan inovasyon sonuçlarının ölçülüp değerlendirilmesi ile mümkün olabileceği ifade edilmektedir (Al, 2017). İnternet ve mobil bankacılığın perakende bankacılık piyasasında rekabete olan etkilerini araştırman bir akademik çalışmada (Mariotto ve Verdier, 2015); bazı ülkelerde, banka dışı finansal kurumların mevduat bankacılığı ve para transferi aracılığı yapmalarına izin veren yasal düzenlemelerin getirildiğine dikkat çekilmiş, bu durumun ise finansal inovasyon ve yeni finansal ürün pazarlaması anlamında müşterilere sunduğu seçenekler üzerinden rekabete katkı sağladığı belirtilmekle birlikte, düzenleyici kurumların rekabet ortamının oluşması ile tüketicinin korunması arasındaki hassas dengeyi sağlaması gerektiği, dijital ortamdaki rekabet bozucu dikey yapılanmaların ve birleşmelerin önüne geçilerek standart güvenlik protokolleri ile kişisel veri güvenliğinin sağlanmasına önem verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Yukarıda belirtilen görüşler çerçevesinde genel bir değerlendirme yapıldığında, finansal inovasyonun olumlu taraflarına dikkat çeken görüşler genel olarak “geleneksel inovasyon/büyüme yaklaşımı” başlığı altında toplanmakta olup bu yaklaşıma göre finansal inovasyon olgusu, aracılık maliyetlerini düşüren, pazarı tamamlayan, risk paylaşımına imkân sağlayan, piyasadaki dağıtımı homojen hale getiren ve böylece ekonomik büyümeye katkı sağlayan bir fonksiyon icra etmektedir. Buna mukabil “inovasyon/kırılganlık yaklaşımı” olarak adlandırılan diğer yaklaşım finansal inovasyonu, 2009 küresel finans krizine de sebep olan devasa kredi genişlemesini tetikleyen, güvenli sanılan finansal mühendislik ürünlerinin risklerini ortaya çıkaran, özellikle yatırım bankalarının müşterilerin hatalı algılarından faydalanan finansal ürün ve hizmetler geliştirmelerini sağlayan, yasal boşluklardan kaynaklanan arbitraj imkanlarını sonuna kadar sömüren süreçlerden sorumlu tutmaktadır (Beck, 2014).

Geleneksel inovasyon/büyüme yaklaşımını savunan bir kısım akademik çalışmada, politik karar süreçlerinde, finans sektörüne ilişkin mevzuatın ve düzenleyici kurumların öneminden bahsedilerek teknolojik girişimleri destekleyen finansal inovasyonların yokluğunda ekonomik bir yavaşlamanın beklenmesi gerektiğinden bahsedilmiş (Michalopoulos, Laeven ve Levine , 2019), yine finansal inovasyonların ekonomik darboğazların etkilerinin azaltılması, piyasaların dengeye oturtulması ve daha iyi finansal politikalar geliştirilmesine yardımcı olduğu belirtilmiştir (Dyner, Elmendorf ve Sichel, 2006). İnovasyon/kırılganlık yaklaşımı tarafında duran bir çalışmada (Henderson ve Pearson, 2011) ise finansal inovasyon ürünü 64 popüler türev ürünün fiyatları incelendiğinde ihraç fiyatlarının opsiyon fiyatlama yöntemleriyle hesaplanan adil piyasa fiyatlarından ortalama %8 oranında daha yüksek olduğu, buna karşılık, anılan türev ürünlerinin muhtemel getirilerinin hisse senedi getirileri ile karşılaştırıldığında sıfırın altında kaldığı ve yatırımcısına vergi avantajı ve likidite gibi faydaları da sağlamadığı belirtilmektedir. Başka bir akademik çalışmada (Allen, 2012) ise, risk sermayesi ve kaldıraçlı türev ürünler ile oluşturulan fonların finansal krizlere neden olduğu ve anılan türde finansal inovasyon ürünü araçlarda değerlendirilen kaynakların Ar-Ge ve endüstriyel faaliyetlerde kullanılmasının daha faydalı bulunduğu söylenmektedir.

5. Sonuç

Cömert ve Bernstein (2016) tarafından da ifade edildiği üzere, yaşanan son küresel krizden önce finansal inovasyonun ekonomisi gelişmiş ülkelerin performansında oldukça etkili olduğu, kredi büyümesi, pazarın tamamlanması ve risk paylaşımına önemli katkılar sağladığı düşünülmekte iken finansal kriz ile birlikte literatür yönünden de önemli kaymalar meydana gelmiş ve yeni bir finansal inovasyon teorisinin ortaya konulması gereği doğmuştur. Bu noktada, Post Keynesyen ve Shumpeteryan yaklaşımların harmanlanmasının iyi bir seçenek olabileceği ifade edilmektedir. Yanısıra, finansal inovasyonun ölçülmesi sorununun halen devam ettiği ve bu konudaki mevcut araştırma sayısınınca finansal inovasyon göstergesi kullanılmasının da kafa karışıklığına neden olduğu ayrıca belirtilmektedir. Yine, bugüne değin finansal inovasyona yönelik akademik çalışmalar, genel itibarıyla finansal inovasyonun -olumlu tarafta- makroekonomik değişkenlerde oynaklığı azaltırken finansal varlıklardaki oynaklığı artırdığı yönünde iken özellikle krizden sonra yapılan çalışmalarda -olumsuz şekilde- bu tespitin krize katkı sağladığı ve derinleşmesine neden olduğu ileri sürülmüştür. Ötesinde, finansal inovasyonun göreceli etkilerinin tartışıldığı akademik çalışmaların neredeyse tamamının ABD piyasalarını konu edindiği ve diğer gelişmiş ülkelerin finansal inovasyon karşısındaki durumlarının yeterince araştırma konusu yapılmadığı da eleştirilen hususlardan bir diğeridir.

İlave olarak, bu makalenin konusu olmamakla birlikte finansal inovasyonun başat aktörlerinden olan Fintek girişimlerinin, finans sektöründeki banka ve diğer finans kuruluşlarının inovatif hizmet ve ürünlere taleplerinin artması ile doğru orantılı olarak geliştiği de ortadadır (Taştan ve Uralcan, 2019). Ancak bu aşamada, Fintek girişimlerinin özellikle bankacılık sektörü için fırsatlar sunmakla birlikte tehdit olarak da kabul edilebilecekleri, finansal inovasyon alanındaki trendleri yakalamak isteyen ve son teknolojiye hızla uyum sağlamayı amaçlayan marka bilinirliği yüksek ve kaynakları geniş bankaların, bu esnada Fintek girişimleri lehine müşteri ve pazar payı

kaybedebilecekleri değerlendirilmektedir. Bu nedenle, özellikle bankaların Fintek şirketleri ile rekabete girmek yerine kendi Fintek şirketlerini kurma ya da mevcut şirketleri satın alma noktasında tercihlerde buldukları görülmektedir (Çağıl ve Candemir, 2020).

Sonuç olarak, finansal hizmet ve ürünlerdeki inovasyonun mevcut sistemin güncellenmesi ve devamının sağlanabilmesi ölçüsünde başarılı sayılacağı, aksi takdirde sürdürülebilirliğinin sorgulanmaya başlanacağı ve yerel/küresel krizlerin zemini olarak kabul edilebileceği bir vakıa olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada, finansal inovasyonların planlanması, pratiğe dökülmesi ve ölçme/değerlendirmelerinin sağlıklı bir şekilde yapılması noktasında genel ve sektörler özel süreç yönetim mekanizmalarının kurulması ve yaygınlaştırılması tavsiye edilmektedir (Çelik ve Ölçen, 2019). Diğer taraftan, araştırmacıların finansal inovasyonun gelecekteki olumsuz sonuçları ve özellikle finans sektöründeki istihdama olan yıkıcı etkileri üzerinde derinlikli çalışmalar yapmaları son derece önemlidir.

Kaynakça

- Akçomak, İ. S. (2016). *Bilim, teknoloji ve yenilik politikalarının kuramsal çerçevesi*. Bilim Teknoloji ve Yenilik: Kavramlar Kuramlar ve Politika. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Al, B. (2017). *Bankacılık sektöründe inovasyon: inovasyon performans analizi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı.
- Aldış, A.Ö. (2012). *Finansal yeniliklerin piyasalara olan etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı.
- Allen, F. (2012). Trends in financial innovation and their welfare impact: an overview. *European Financial Management*, 18(4), 493-514.
- Arıkan, B. (2015). *Türk bankacılığında inovasyon*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Bankacılık ve Finans Bölümü
- Beck, T. (2014). Finance, growth, and stability: Lessons from the crisis. *Journal of Financial Stability*, 10, 1-6.
- Chang, T. ve Caudill, S. B. (2005). Financial development and economic growth: the case of Taiwan. *Applied economics*, 37(12), 1329-1335.
- Christopoulos, D. K. ve Tsionas, E. G. (2004). Financial development and economic growth: evidence from panel unit root and cointegration tests. *Journal of Development Economics*, 73(1), 55-74.
- Cömert, H. ve Epstein, G. (2016). *Finansal Yenilik Yazınındaki Son Gelişmeler (No. 1604)*. STPS-Science and Technology Policy Studies Center, Middle East Technical University.
- Crosman, P. (2018). How Artificial Intelligence is reshaping jobs in banking. *American Banker*, 1, 183(88).
- Çağıl, G. ve Candemir, G. (2020). Türk bankacılık sektörünün fintek'ler karşısında A'WOT analizi. *Maliye ve Finans Yazıları*, 113, 207-238.
- Çelik, A. E. ve Ölçen, O. (2019). Finansal inovasyonların doğası ve etkileri üzerine bir değerlendirme. *Akademik Çalışmalar*, 2, 87.
- Dynan, K. E., Elmendorf, D. W. ve Sichel, D. E. (2006). Can financial innovation help to explain the reduced volatility of economic activity?. *Journal of monetary Economics*, 53(1), 123-150.
- Frame, W. S. ve White, L. J. (2004). Empirical studies of financial innovation: lots of talk, little action?. *Journal of economic literature*, 42(1), 116-144.
- Frame, W. S. ve White, L. J. (2014). *Technological change, financial innovation, and diffusion in banking* (pp. 1-5). Atlanta, GA, USA: Leonard N. Stern School of Business, Department of Economics.
- Gökmen, H. (2010). *Finansal yenilik finansal yenilik kavramı-türleri ve finansal yeniliğin belirleyicileri-etkileri*, (Editörler: Ö.N.T. Özmen, P.S. Özer, E.D. Eriş. Seçme Yazılarla Örgütler ve Yenilik.

- Harmancıoğu, N. (2012). İnovasyon süreci: Yeni ürün geliştirmede inovasyon literatürünün teorik meta analizi. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 1(1), 1-23.
- Haskel, J. ve Pesole, A. (2011). *Productivity and innovation in UK financial services: an intangible assets approach*. Imperial College Business School.
- Henderson, B. J. ve Pearson, N. D. (2011). The dark side of financial innovation: A case study of the pricing of a retail financial product. *Journal of Financial Economics*, 100(2), 227-247.
- Karaçoban, A. ve Değirmen, S. (2021). Bankacılık Sektöründe Finansal İnovasyonun Bölgelerin Büyümesine Etkileri. *Sosyoekonomi*, 29(47), 201-228.
- Mariotto, C. ve Verdier, M. (2015). Innovation and competition in internet and mobile banking: An industrial organization perspective. *Bank of Finland Research Discussion Paper*, (23).
- Meena, M. M. R. ve Parimalarani, G. (2020). Impact of digital transformation on employment in banking sector. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(1), 4912-4916.
- Michalopoulos, S., Laeven, L. ve Levine, R. (2009). *Financial innovation and endogenous growth (No. w15356)*. National Bureau of Economic Research.
- Özkan, H. (2007). *Bilgi teknolojilerinin finansal kurumlarda verimlilik üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- Taştan, S. ve Uralcan, G. S. (2019). Küresel finansal teknoloji sektöründe ortaya çıkan yeni girişimlerin ekonomik ve teknolojik belirleyicileri. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 41-69.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası 2021 Yıllık Faaliyet Raporu.
- Türkiye Bankalar Birliği Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri, Eylül 2021.
- Ulusoy, A. (2021) Bankacılık sektöründe dijital dönüşümün istihdam üzerine etkisi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 10(27), 256-267.
- Van Horne, J. C. (1985). Of financial innovations and excesses. *The Journal of Finance*, 40(3), 620-631.
- Yetiz, F. ve Ünal, A. E. (2018). Finansal yeniliklerin gelişimi ve Türk bankacılık sektörüne etkileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4), 117-135.
- Yıldız, Ç.Ç. (2017) *Yeni teknolojilerin bankacılık sektörüne olan sosyoekonomik etkileri: Türkiye örneği*. Yayınlanmamış bitirme projesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ana Bilim Dalı.